

TANQIDIY NAZAR, TAHLILIIY TAFAKKUR VA INNOVATSION G'OYALAR

REFLEKSIV TEXNOLOGIYALAR MOHIYATI VA DARSGA INTEGRATSIYASI

Odiljonova Gulasal Ilxomjon qizi

Annotatsiya: Ushbu tezisdagi *refleksiv texnologiyalarning mohiyati, ularning ta'lim jarayonidagi o'rni hamda darslarga integratsiya qilish mexanizmlari yoritilgan. Refleksiv yondashuv o'quvchilarning o'z faoliyatini tahlil qilish, mustaqil fikrlash va o'z-o'zini baholash ko'nikmalarini rivojlantirishga xizmat qiladi. Maqolada refleksiv texnologiyalarni dars jarayoniga samarali tatbiq etish usullari, interfaol metodlar bilan uyg'unlashtirish yo'llari hamda ularning pedagogik samaradorligi tahlil qilingan. Shuningdek, refleksiya asosida tashkil etilgan ta'lim jarayonining o'quvchilarning bilim, ko'nikma va kompetensiyalarini rivojlantirishdagi ahamiyati asoslab berilgan.*

Kalit so'zlar: *refleksiv texnologiyalar, refleksiya, ta'lim jarayoni, darsga integratsiya, interfaol metodlar, o'z-o'zini baholash, mustaqil fikrlash, pedagogik samaradorlik, kompetensiya, innovatsion yondashuv.*

Refleksiv texnologiyalar – bu o'quvchi va o'qituvchini ta'lim jarayonida doimiy o'zini-o'zi anglash, tahlil qilish va rivojlanishga yo'naltiruvchi faoliyat uslublari majmuidir. Ushbu texnologiyalar quyidagi yo'nalishlarda darsga integratsiya qilindi:

Yo'nalish	Tavsifi
Faoliyatga yo'naltirilgan refleksiya	Har bir topshiriqdan keyin o'quvchining “nima o'rgandim?”, “nima uchun shunday bo'ldi?” kabi savollarga javob berishi.
Interaktiv metodlar orqali	“Fikrlar spiralsi”, “Ichki doira”, “Konseptual xarita” singari metodlar reflektiv fikrlashga undaydi.
Shaxsiy portfoliolar	Har bir o'quvchi o'z taraqqiyoti va muammolari haqida yozib boradi.
O'quvchi refleksiyasi	Dars yakunida kichik yozma (yoki og'zaki) mulohazalar berish: “Bugun men...”, “Men uchun qiyin bo'lgan narsa...”, “Keyingi safar...”.

Tajriba darslari tuzilmasi: Refleksiya integratsiyalangan model ishlab chiqildi.

Tajriba darslari quyidagi tuzilma asosida tashkil etildi:

1. Kirish bosqichi (motivatsiya va yo'naltirish)

- o'quvchilarda o'rganishga qiziqish uyg'otish;
- faoliyat maqsadini anglatish;
- avvalgi dars natijalari bo'yicha qisqacha refleksiya (masalan: "O'tgan safar nima o'rgandik?").

2. Asosiy bosqich (bilim va ko'nikma hosil qilish)

TANQIDIY NAZAR, TAHLILY TAFAKKUR VA INNOVATSION G'OYALAR

- refleksiv o'rganishga yo'naltirilgan metodlar (muammo echish, guruhli ishlar, o'zini-o'zi baholash);

- mustaqil fikrlash va muhokama qilish imkoniyati beriladi.

3. Yakuniy bosqich (refleksiv tahlil va baholash)

- o'quvchi tomonidan o'z ishi va o'rganish darajasi baholanadi;

- "Refleksiya kartalari" to'ldiriladi yoki og'zaki tahlil qilinadi (3 ta savol asosida: nima o'rgandim?, nima qiyin bo'ldi?, qanday ishlashim mumkin edi?).

Tajriba darsida jadvaldagi refleksiv vositalar qo'llanildi.

Monitoring va natijalarni baholash. Tajriba darslarining samaradorligini aniqlash uchun monitoring vositalari qo'llanildi:

- **dars tahlil varaqalari** – o'qituvchi va kuzatuvchi tomonidan to'ldirildi;

- **o'quvchi fikrlarini tahlil qilish** – refleksiya kundaliklari asosida;

- **o'qituvchilar bilan intervyular** – metodik yangiliklar haqidagi fikrlar aniqlandi;

- **Solishtirma test natijalari** – refleksiv darslar va oddiy darslar taqqoslandi.

Tajriba darslari natijasida:

- o'quvchilar mustaqil fikrlay oldi, darsni anglab qatnashdi;

- o'qituvchi o'z faoliyatini doimiy tahlil qiladigan professionalga aylandi;

- o'quvchilarda o'zini nazorat qilish, o'zini baholash, tanqidiy fikrlash ko'nikmalari rivojlandi;

- maktabda ijodiy muhit, o'zgarishga ochiq va yangilikka tayyorlik rivojlandi.

Refleksiv texnologiyalarning tajriba-sinov tarzida dars jarayoniga integratsiyalashuvi shuni ko'rsatadiki, bu yondashuv o'quv jarayonini jonlantirdi, o'qituvchining va o'quvchining faol ishtirokini ta'minladi. Bunday texnologiyalarni tizimli qo'llash ta'limda sifat o'sishiga olib keldi. Ularni umumiy o'rta ta'lim maktablarida bosqichma-bosqich joriy etish mumkin.

Jarayon samaradorligini monitoring qilish va tahlil etish. Monitoring jarayoni quyidagi ketma-ketlikda tashkil etiladi:

Bosqich	Mazmuni
1. Diagnostika (boshlang'ich monitoring)	Loyihaning boshlanishida o'quvchilar va o'qituvchilarning mavjud holatini aniqlash (refleksiya darajasi, darsga bo'lgan munosabat, motivatsiya).
2. Joriy monitoring (jarayon mobaynida)	Har oy yoki har bosqichdan so'ng ma'lumot to'plash, oraliq tahlillarni amalga oshirish.
3. Yakuniy monitoring	Eksperiment yakunida barcha ma'lumotlarni solishtirish, natijalarni umumlashtirish.
4. Tahliliy xulosa	Amalga oshirilgan ishlar asosida tavsiyalar, xulosalar, metodik yo'riqnomalar tayyorlash.

TANQIDIY NAZAR, TAHLILY TAFAKKUR VA INNOVATSION G'OYALAR

Monitoring vositalari va indikatorlari. Monitoring ishonchli bo'lishi uchun sifatli va miqdoriy baholash vositalaridan foydalanildi.

Asosiy vositalar:

- **so'rovnomalar (anketalar):** O'qituvchilar va o'quvchilar uchun alohida.
- **kuzatuv varaqalari:** Darslar davomida kuzatib boriladigan indikatorlar asosida.
- **refleksiya kundaliklari:** O'qituvchi va o'quvchi tomonidan yuritiladi.
- **intervyular va suhbatlar:** O'qituvchi va rahbariyat bilan sifatli tahlil uchun.
- **o'quv natijalari tahlili:** Baholar, testlar va portfoliolar.

Indikatorlar (ko'rsatkichlar):

Yo'nalish	Monitoring ko'rsatkichlari
Pedagog faoliyati	Refleksiya kundaligi yuritish sifati, metodik yondashuvlarning yangilanishi, o'z-o'zini baholash madaniyati.
O'quvchi faoliyati	Faollik, darsdagi ishtirok, mustaqil fikrlash darajasi, teskari aloqa sifati.
Ta'lim sifati	O'zlashtirish ko'rsatkichlari, o'zgarishlar dinamikasi, bilimni qo'llay olish qobiliyati.
Emotsional fon	Qoniqish darajasi, o'ziga ishonch, darsga bo'lgan munosabat (so'rovnomalar orqali).

Tadqiqot natijalari asosida umumiy o'rta ta'lim tashkilotlarida pedagogik jarayonlarni tashkil etish va boshqarishda refleksiv yondashuv texnologiyasiga asoslangan faoliyat tavsifi ishlab chiqildi (2.3.2 - paragrafda keltirilgan).

Monitoring natijalarini tahlil qilish usullari. Natijalarni tahlil qilishda quyidagi yondashuvlar qo'llanildi:

- **solishtirma tahlil:** Eksperimentgacha va keyingi holatni taqqoslash.
- **tendensiya tahlili:** Davomiy kuzatuvlar asosida ijobiy yoki salbiy tendensiyalarni aniqlash.
- **SWOT-tahlil:** Kuchli va zaif tomonlar, imkoniyatlar va xavflarni aniqlash orqali strategik xulosa chiqarish.
- **grafiklar, diagrammalar:** Miqdoriy ko'rsatkichlarni vizual tarzda tahlil qilish. Natijalardan foydalanish va tahliliy xulosa chiqarish.

Monitoring natijalari asosida:

- dars metodikasini takomillashtirishga doir takliflar ishlab chiqildi;
- o'qituvchilarning kasbiy rivojlanish yo'nalishlari aniqlandi;
- maktab rahbariyati uchun qaror qabul qilishda dalillarga asoslangan axborotlar taqdim etildi;
- o'quvchilarning o'rganishga bo'lgan yondashuvi va qiziqishi tahlil qilindi.

Refleksiv texnologiyalarni ta'lim jarayoniga integratsiya qilish bo'yicha olib borilgan tajriba-sinov ishlari ularning yuqori pedagogik samaradorlikka ega ekanligini ko'rsatdi.

TANQIDIY NAZAR, TAHLILIIY TAFAKKUR VA INNOVATSION G'OYALAR

Mazkur yondashuv o'quvchilarni faollashtirish, mustaqil va tanqidiy fikrlashga undash, o'z-o'zini baholash hamda o'z faoliyatini tahlil qilish ko'nikmalarini rivojlantirishda muhim ahamiyat kasb etdi. Dars jarayonida refleksiv metodlar va vositalarning muntazam qo'llanilishi o'quvchilarning bilimni ongli ravishda o'zlashtirishiga, o'qituvchilarning esa o'z pedagogik faoliyatini tizimli ravishda takomillashtirishiga xizmat qildi. Monitoring va tahlil jarayonlari refleksiv yondashuvni samarali tashkil etishda muhim vosita ekanligi aniqlandi. Ular orqali ta'lim sifati, o'quvchi va o'qituvchi faoliyatidagi o'zgarishlar hamda umumiy natijalar ob'ektiv baholandi. Shuningdek, olingan natijalar asosida metodik tavsiyalar ishlab chiqilib, darslarni yanada samarali tashkil etish imkoniyati yaratildi.

Umuman olganda, refleksiv texnologiyalarni umumiy o'rta ta'lim tizimiga bosqichma-bosqich joriy etish ta'lim sifati oshirish, ijodiy va ochiq muhitni shakllantirish hamda zamonaviy kompetensiyalarni rivojlantirishning muhim omili hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar.

1. Рахимов О. Д. Инновацион педагогик технологиялар //Педагоглар учун кўлланма. Қарши, 2011й. – 2011. – Т. 64.
2. Вирабова А. Р. Рефлексивное управление системой ресурсов здоровьесберегающей школы //Вариативность технологий здоровьесбережения в дошкольном и школьном образовании. – 2017. – №. 2000. – С. 12.
3. Байбородова Л. В., Белкина В. В. Концепция и модели допрофессиональной педагогической подготовки школьников. – 2021.